

KUTUBXONA — MA'NAVIYAT MASKANI

M. Mamadaliyeva

*Namangan viloyat tarixi va madaniyati
davlat muzeyi ilmiy xodimi*

Insoniyat taraqqiyoti tarixida bilim va ma'naviyatni saqlash hamda avloddan-avlodga yetkazishning eng asosiy manbai bu — kitob, uning eng sodiq xonadoni esa kutubxonadir. Kutubxona — bu shunchaki kitoblar to'plami emas, balki ma'naviyat, ilm-fan va madaniyat o'chog'idir. U yerdan nafaqat bilim, balki ruhiy poklik, fikrlash qobiliyati va hayotga yangicha qarash topiladi. Kutubxonalar inson ma'naviyatini shakllantiruvchi muhim ijtimoiy institutlardan biridir. Kitobxonlik madaniyati rivojlangan jamiyatda ma'naviyat ham yuqori bo'ladi. Har bir kitob inson tafakkurini charxlaydi, uni ezgulik sari yetaklaydi. Shu bois kutubxonalar yosh avlodni tarbiyalashda, ularni ongli, vatanparvar va ziyarak qilib voyaga yetkazishda beqiyos o'rin tutadi. Bugungi kunda kutubxonalar o'zining an'anaviy shakli bilan bir qatorda, zamonaviy ko'rinishga ham ega bo'lmoqda. Elektron kutubxonalar, raqamli resurslar, audio va video kitoblar bularning barchasi yoshlarni kitobga bo'lgan mehrini kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Kutubxona — bu sokinlik makoni. U yerda har bir inson o'zini fikr, tafakkur, izlanish olamida topadi. Maktab kutubxonalaridan tortib, milliy kutubxonagacha bo'lgan barcha ilm maskanlari insonni komillik sari yetaklaydi.

Bugungi kunda texnologiya va internet hayotimizning ajralmas qismiga aylangan bo'lsa-da, kutubxonaning ma'naviy qadriyati yo'qolmadi va hech qachon yo'qolmaydi. Kitob o'qish, ilm olish, ma'naviy yuksalish istagida bo'lgan har bir inson uchun kutubxona

har doim ochiq. Uni qadrlash, asrash va undan to'g'ri foydalanish — bu bizning burchimizdir. Agar istasangiz, bu matnga misollar, iqtiboslar yoki o'z tajribangiz asosida qo'shimchalar ham kiritib berishim mumkin. Yordam kerak bo'lsa ayting.

Kutubxonaning kelib chiqishi va tarixiy o'rni; Dastlabki kutubxonalar qadimgi Misr, Bobil, Yunoniston va Rimda mavjud bo'lgan. **Qadimgi Iskandariya kutubxonasi** dunyodagi eng mashhur qadimiy kutubxona bo'lib, unda yuz minglab yozma manbalar to'plangan edi. Islom tarixida esa **Bayt al-Hikma (Donishlar uyi)** Bag'dodda qurilib, olimlar bilim almashgan va minglab qo'lyozmalar saqlangan. O'rta asrlarda Markaziy Osiyo, xususan Buxoro, Samarqand, Xiva kabi shaharlarda katta kutubxonalar mavjud bo'lib, u yerda allomalar ilm bilan shug'ullangan. Bu faktlar orqali siz kutubxonaning **faqat kitob saqlanadigan joy emas**, balki **ilmiy va madaniy markaz** bo'lganini ta'kidlashingiz mumkin. **Kutubxonaning ma'naviy hayotdagi o'rni;** Kutubxona inson ma'naviyatining ko'zgusidir. U yerda bilim bilan birga **axloq, tarbiya, adolat, haqiqat** haqida o'qib, o'rganiladi. Har bir kitob bu inson tafakkurining mevasi. Ular qalbni tozalaydi, yomon odatlardan tiyadi, ongni kengaytiradi. Ko'plab buyuk shaxslar bolaligidan kutubxonaga qatnashgan, o'zining hayotiy yo'lini aynan kitoblar orqali topgan. **Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino, Al-Farg'oniy, Ulug'bek** kabi allomalar kutubxonalardan foydalanib, buyuk asarlar yozgan. **Abraham Lincoln, Albert Einstein, Malala Yousafzai** kabi zamonaviy tarixda ham kutubxonaning rolini ta'kidlaganlar ko'p. **Zamonaviy kutubxonalar va texnologiya** Hozirgi zamonda kutubxonalar faqat kitoblarni saqlash bilan cheklanmaydi. Ular: Elektron resurslar (PDF, audiokitoblar) Internet tarmog'i orqali global kutubxonalar bilan bog'langan Onlayn kataloglar, QR-kodli kitoblar, raqamli arxivlarga ega **Elektron kutubxonalar** (masalan, Ziyonet, JSTOR, Google Books) orqali istalgan vaqtda istalgan joyda kitob o'qish mumkin. "Bugungi kutubxona – bu qog'ozli kitoblar bilan birga, bilimlar dengiziga ochilgan raqamli eshikdir." **Kutubxonaning tarbiyaviy va ijtimoiy ahamiyati** Kutubxonalar yoshlarni: Izlanishga, Tanqidiy fikrlashga, Vaqtni to'g'ri sarflashga, Ilmga intilishga, Tarbiyaga chorlaydi. Maktab kutubxonalari ayniqsa muhim, chunki ular yosh avlodning dunyoqarashini shakllantiradi. Jamiyatda kutubxonalarga bo'lgan e'tibor – bu ma'naviyatga bo'lgan e'tibor demakdir. **Shaxsiy taassurot (qo'shish mumkin bo'lgan hissiy qism)** Siz maqolangizga quyidagi kabi shaxsiy fikrlar yoki obrazli tasvirlar bilan hissiy chuqurlik qo'shishingiz mumkin: "Men ilk bor kutubxonaga kirganimda, xuddi boshqa olamga tushgandek bo'ldim. Hamma joy jim-jit, ammo har bir sahifa o'z sadosini aytardi. O'sha kundan buyon kitob do'stinga, kutubxona esa yuragimga aylangan." Kutubxona — bu xalqning ma'naviy darajasini aks ettiruvchi ko'zgu. Kitobni qadrlaydigan inson hech qachon yolg'iz emas. Har bir maktab, har bir mahalla, har bir shaxs uchun kutubxona — ma'naviyat qal'asi bo'lib xizmat qilishi kerak. "Millatni yo'qotmoqchi bo'lsang, avvalo uning kutubxonalarini yo'qot" degan fikrda chuqur ma'no bor. Agar xohlasangiz, shu ma'lumotlarga asoslanib sizga **to'liq, mukammal maqola** yozib bera olaman. Shuningdek, siz uchun **slayd tayyorlash** yoki

referat shaklida rasmiylashtirish ham mumkin. Qanday shaklda kerak Kutubxona — soʻzining maʼnosi va mohiyati Soʻz ildizi: "Kutub" — arab tilida kitoblar, "xona" — joy degani. Yaʼni, "Kutubxona" — kitoblar saqlanadigan va foydalaniladigan joy. Ammo bu oddiy bino emas — bu bilim, tafakkur, maʼnaviyat, tarix va madaniyat xazinasini. Kutubxonaning inson hayotidagi oʻrni. Inson ruhiyati, tafakkuri, dunyoqarashi, hayotiy pozitsiyasi koʻp jihatdan kitobga boʻlgan munosabat bilan belgilanadi. Kitob oʻqigan, kutubxonaga qatnagan inson: Yaxshi fikrlaydi, Muloqotga ochiq boʻladi, Axloqan boy boʻladi, Keng dunyoqarashga ega boʻladi. Kutubxona shunchaki joy emas, bu — tarbiya maktabi. Tarixiy kutubxonalar haqida qiziqarli faktlar Iskandariya kutubxonasi (Qadimgi Misr). Miloddan avvalgi III asrda yaratilgan, 700 mingdan ortiq kitob saqlangan, Dunyodagi eng mashhur va boy kutubxonalardan biri boʻlgan.

Bayt al-Hikma (Bagʻdod, Abbosiylar davri). Islom olamining ilm markazi, Xorazmiy, Beruniy, Ibn Sino kabi olimlar shu yerda ilm bilan shugʻullangan. Timuriylar davrida kutubxonalar. Samarqandda Ulugʻbek tomonidan ochilgan kutubxona. Oʻsha davrda bu joylarda nafaqat kitoblar oʻqilgan, balki ular nusxa koʻchirish, tarjima qilish, ilmiy bahslar boʻlgan. Zamonaviy kutubxonalar — oʻzgarayotgan shakl. Bugungi kunda kutubxonalar: Raqamli shaklga oʻtmoqda, Onlayn xizmatlar (masalan: elektron katalog, PDF, audiokitoblar) mavjud, 24 soat ochiq (masofaviy kirish orqali), Koʻpchilik kutubxonalar mobil ilovalar orqali ham foydalanish imkonini beradi. Kutubxonaning yoshlar va jamiyat tarbiyasidagi oʻrni. Maktab kutubxonalari yoshlar uchun eng qulay ilm manbai. Kutubxonaga koʻp boradigan oʻquvchi — bilimga chanqoq boʻladi. Oʻqituvchilar kutubxona orqali oʻquvchilarni mustaqil izlanishga oʻrgatadi. Kutubxonalarda koʻplab maʼnaviy, maʼrifiy tadbirlar oʻtkaziladi: Kitobxonlik musobaqalari, Yozuvchilar bilan uchrashuvlar, Oʻqish marafonlari. Mashhur shaxslarning kutubxona va kitob haqidagi fikrlari.

Kutubxonani yanada rivojlantirish uchun nimalar qilish mumkin. Maktab va mahalla darajasida kutubxonalarni boyitish. Har oyda kitob haftaligi tashkil qilish. Yoshlar oʻrtasida "Oylik kitob bahsi" yoki "Kitob klub"lar tuzish. Kutubxonalarni zamonaviy texnika bilan jihozlash (kompyuter, skaner, e-kitoblar). Kutubxona — bu maʼnaviyat maskani, ilm-u tafakkur xazinasini, insoniyat taraqqiyotining poydevori. Unga mehr qoʻygan jamiyat hech qachon tanazzulga uchramaydi. Kitob va kutubxona qadriga yetgan xalq — buyuk kelajak sari dadil odimlaydi. Siz nima qilishingiz mumkin: Agar siz maqola yozayotgan boʻlsangiz: bu maʼlumotlar asosida 3 qismli (kirish, asosiy qism, xulosa) tahliliy yoki hissiy uslubda matn yozishingiz mumkin. Agar sizga taqdimot (slyd) kerak boʻlsa: yuqoridagi bandlarni slydlar sifatida alohida sahifalarga ajratish mumkin. Agar referat kerak boʻlsa: rasmiy manba va iqtiboslar asosida rasmiy shaklda rasmiylashtiraman.

“Kutubxona — ma’naviyat maskani”. Ushbu mavzu zamonaviy jamiyatda ma’naviy yuksalish, bilim olish, yoshlarni barkamol qilib tarbiyalash yo‘lida kutubxonaning naqadar muhim ekanini tushuntirib berishga xizmat qiladi. Kutubxona — bu nafaqat ilm markazi, balki inson qalbini tarbiyalovchi, tafakkurini sayqallovchi, uni ezgulikka yetaklovchi muqaddas maskandir. “Kutubxona” so‘zi arabcha “kutub” — ya’ni **kitoblar**, va “xona” — **joy** degan so‘zlardan kelib chiqqan. Ya’ni kutubxona — bu kitoblar saqlanadigan va foydalaniladigan joy. Ammo bu joy oddiy bino emas, u — **ilm, madaniyat, ma’naviyat xazinasi**. Tarixga nazar tashlasak, qadimgi Iskandariya kutubxonasi, Bag‘doddagi Bayt al-Hikma, Samarqand va Buxorodagi kutubxonalar o‘z davrida butun dunyo ilm-fan taraqqiyotiga ulkan hissa qo‘shgan. Kutubxona — bu inson ruhiyatini boyituvchi makon. U yerda o‘qilgan har bir kitob — bu yangi bir hayot saboqi. Kitobni sevgan, kutubxonaga qatnagan inson: Fikr qiladi, Bilimga chanqaydi, Axloqan yetuk bo‘ladi, Qiyin vaziyatlarda to‘g‘ri yo‘l tanlaydi. Shu sababli, kutubxona **inson qalbini tarbiyalaydigan vosita**dir. Hozirgi kunda kutubxonalar zamonaviy shakl kasb etmoqda. Raqamli texnologiyalar tufayli: Elektron kutubxonalar ochildi, PDF, audiokitoblar, QR kodli asarlar mavjud, Masofaviy foydalanish imkoniyati yaratilmoqda. **Yoshlar tarbiyasida kutubxonaning roli**. Kutubxona yosh avlodning dunyoqarashini kengaytiradi. Har bir maktab, kollej, oliygohda faol kutubxona mavjud bo‘lishi — bu yoshlar ongini shakllantirish, ularni kitobga oshno qilishda muhim omildir. Maktablarda kitobxonlik tadbirlari, tanlovlar, yozuvchilar bilan uchrashuvlar o‘tkazilishi orqali kutubxona yoshlar qalbiga chuqur kirib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. “Tamaddun ” jurnali 26.02.2023yil.
2. Namangan viloyat tarixi va madaniyati davlat muzeyi.
3. Internet sahifalari.